

Η αστικότητα του κέντρου της Θεσσαλονίκης **Το τοπίο στη λογοτεχνία**

Μανώλης Αναγνωστάκης, «Θεσσαλονίκη, Μέρη του 1969», από τη συλλογή:
Στόχος, Εκδόσεις Πλειάς, Αθήνα 1970.

Στην οδό Αιγύπτου – πρώτη πάροδος δεξιά
Τώρα υψώνεται το μέγαρο της Τράπεζας Συναλλαγών
Τουριστικά γραφεία και πρακτορεία μεταναστεύσεως,
Και τα παιδάκια δεν μπορούνε πια να παίζουνε από
τα τόσα τροχοφόρα που περνούνε.
Άλλωστε τα παιδιά μεγάλωσαν, ο καιρός εκείνος πέρασε που ξέρατε
Τώρα πια δε γελούν, δεν ψιθυρίζουν μυστικά, δεν εμπιστεύονται,
Όσα επιζήσαν, εννοείται, γιατί ήρθανε βαριές αρρώστιες από τότε
Πλημμύρες, καταποντισμοί, σεισμοί, θωρακισμένοι στρατιώτες,
Θυμούνται τα λόγια του πατέρα: εσύ θα γνωρίσεις καλύτερες μέρες
Δεν έχει σημασία τελικά αν δεν τις γνώρισαν, λένε το μάθημα
οι ίδιοι στα παιδιά τους
Ελπίζοντας πάντοτε πως κάποτε θα σταματήσει η αλυσίδα
Ίσως στα παιδιά των παιδιών τους ή στα παιδιά των παιδιών
των παιδιών τους.
Προς το παρόν, στον παλιό δρόμο που λέγαμε, υψώνεται
η Τράπεζα Συναλλαγών
- εγώ συναλλάσσομαι, εσύ συναλλάσσεσαι αυτός συναλλάσσεται -
Τουριστικά γραφεία και πρακτορεία μεταναστεύσεως
- εμείς μεταναστεύουμε, εσείς μεταναστεύετε, αυτοί μεταναστεύουν -
Όπου και να ταξιδέψω η Ελλάδα με πληγώνει, έλεγε κι ο Ποιητής
Η Ελλάδα με τα ωραία νησιά, τα ωραία γραφεία,
τις ωραίες εκκλησίες
Η Ελλάς των Ελλήνων.

Νίκος-Γαβριήλ Πεντζίκης, *Το Μυθιστόρημα της Κυρίας Έρσης*, Εκδόσεις Άγρα, Αθήνα 1992.

«...Πριν προχωρήσουμε, αφήνοντας τα συγκεκριμένα, στο ταξίδι του νου την ώρα πού περίμενα την κυρία Έρση, προ του πρακτορείου αυτοκινήτων, επί της πλατείας Μακεδονομάχων, πρέπει μου φαίνεται να περιγραφούν και τ' άλλα πού μπορεί να πρόσεξα, στεκόμενος και στρέφοντας το βλέμμα μου ένα γύρω. Στη γωνία της οδού Πλάτωνος είναι ένα Γαλακτοζαχαροπλασείο. Όμοιο κατάσταση υπάρχει επίσης σχεδόν αντίκρυ, γωνία Εγνατίας - Αγίας Σοφίας. Από την πλατεία καθώς είναι ανήφορος, το βλέμμα μπορεί να δει άνετα ίσαμε την άλλη πλατεία μπροστά στο Ναό της Αγίας Σοφίας, το κόκκινο σπίτι με το καφενείο “Ερμης” στο ‘να μέρος, το σταχτί με τη μεγάλη επιγραφή του καπελάδικου στην άλλη. Ακριβώς αντίκρυ στο σπίτι με το καπελάδικο, στο σημείο όπου η Αγία Σοφίας στενεύει πάλι μετά την πλατεία, γωνία με το κόκκινο σπίτι πού ο ρυθμός του θυμίζει Αραβία, είν' ένα άλλο ψηλό μέγαρο χλωμό με παραθυρόφυλλα κίτρινα και μπαλκόνι ημικυκλικό, πάνω από ‘να τρίτο Γαλακτοζαχαροπλασείο. Όλ' αυτά μαζί κι ένα τέταρτο ανάλογο κατάσταση στα δεξιά μας καθώς κοιτούμε προς τη θάλασσα, αποτελούν διέξοδο όταν περιμένεις. Κάθεσαι σ' ένα απ' όλα και τρως. Δεν τ' αποφάσιζα όμως, από φόβο μήπως ερχόταν και δεν μ' έβρισκε. Το σωστό ήταν να υποθέσω ότι η κυρία Έρση βγαίνοντας από το ξενοδοχείο θα 'ρχόταν από τη θάλασσα. Η παραλία μας είναι έμορφη και ελκύει τον περιπατητή. Κάθε απόβραδο και ιδίως τις Κυριακές γίνεται εκεί το μεγάλο νυφοπάζαρο. Από Λευκό Πύργο προς την Αριστοτέλους, όπου οι θερινοί κινηματογράφοι, ή αντιστρόφως, κυκλοφορεί και συνωθείται μέγα πλήθος, που μπορείς να το σεριανίσεις άνετα, καθισμένος στον εξώστη του παταριού της παραθαλάσσιας “Αστόριας”. Ήταν λοιπόν εντελώς απίθανο το να υποθέσω ότι θα προτιμούσε ν' ανέβει την οδό Βενιζέλου για να 'ρθει, στρίβοντας μετά, από την Έρμου ή την Εγνατία. Ωστόσο σκεφτόμουν ποιος μπορεί να ξέρει με βεβαιότητα πώς ακριβώς μπορεί να κινηθεί ένας άνθρωπος;»

Γιώργος Ιωάννου, «Η μόνη κληρονομιά», από το βιβλίο: *Ομίχλη*, Εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα 1995.

«...Κι υστέρα έφτανα στο καφενείο του λιμανιού, αυτό πού από χρόνια είναι γκρεμισμένο, να ξαναβρώ την παρέα μου. Κι όταν δεν ήταν εκεί —και δεν ήταν ποτέ εκεί— καθόμουν ώρες και καρτερούσα. Πίσω απ' τα τζάμια διάβαιναν αράδα οι σκιές

αυτών, πού τώρα έχουν πεθάνει. Κολλούσαν το μούτρο τους για μια στιγμή στο θαμπό τζάμι κι άλλοι έμπαιναν μέσα, ενώ άλλοι τραβούσαν ανατολικά για τον Πύργο του Αίματος. Κι αν δε μου έγνεφε κανείς, έβγαινα-κι ακολουθούσα μια σκιά, που ποτέ δεν μπορούσα να προφτάσω.

Δε θυμάμαι από πού ερχόταν εκείνη ή ομίχλη· μάλλον κατέβαινε από ψηλά. Τώρα, πάντως, ξεκινάει βαθιά απ' τα όνειρα. Αυτά πού χρόνια μένανε σκεπασμένα μ' ένα βαρύ καπάκι, πού όμως πήρε απ' την πίεση για καλά να παραμερίζει.

Πέφτει πολλή ομίχλη, γίνομαι ένα μ' αυτήν, και ξεκινάω. Ακολουθώ άλλες σκιές ονοματίζοντας τες. Περπατώ κοιτάζοντας το λιθόστρωτο. Αυτό σε πολλούς δρόμους και δρομάκια ακόμα διατηρείται. Δεν υπάρχει, βέβαια, ανάμεσα στις πέτρες το χορταράκι, που φύτευε τότε. Όλα έχουν γκρεμίσει ή ξεραθεί. Κανένας θάνατος δεν είναι καλός. Ω, και να 'ταν αλήθεια, αυτό πού λένε, πως θα τούς ξαναβρούμε όλους...

Ακολουθώντας τις σκιές μπαίνω πάντα στον ίδιο δρόμο. Τα δέντρα και τα φυτά θεριεύουν μες στη μοναξιά και τη θολούρα. Γίνονται σαν κάστρα τεράστια. Φτάνω στο αγέρωχο σπίτι το τυλιγμένο με κισσούς και φυλλώματα. Παρόλο που οι σκιές κοντοστέκονται και σα να μου γνέφουν, εγώ δεν πλησιάζω καν στην Πορτάρα. Θαρρώ πως μόνο αγαπημένο πρόσωπο θα με πείσει κάποτε να την περάσω.

Φεύγω και ξαναχάνομαι μέσα στα τραμ, τα φώτα και την κίνηση. Ο νους μου είναι κολλημένος στην ομίχλη και σ' όλα όσα είδα μέσα σ' αυτήν. Προσπαθώντας να ξεχαστώ περπατώ πολύ τις ομιχλιασμένες νύχτες. Αισθάνομαι κάποια ανακούφιση με το βάδισμα. Τα μεγάλα βάσανα κατασταλάζουνε σιγά σιγά στο κορμί και διοχετεύονται απ' τα πόδια στο υγρό χώμα.»

Πέτρος Μαρτινίδης, *Παιχνίδια μνήμης*, Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 2001.

«...Ο τοπογράφος μού μιλούσε ήρεμα και γλυκά, ρωτούσε για τα ενδιαφέροντά μου κι εγώ του απαντούσα συγκρατημένα στην αρχή κι έπειτα με άνεση, ώσπου πρότεινε να ξανασυναντηθούμε, αν ήθελα. Με συνόδεψε στο σπίτι μου. Ο ίδιος, είπε, δεν έμενε πολύ πιο μακριά. Πάνω από το *Αστόρια* με τα μπιλιάρδα. Κατάλαβα αμέσως πως μου μιλούσε για τη γωνία Αγίας Σοφίας με την παραλιακή. Ήμουν η Αλίκη που 'χε γεννηθεί στη Θεσσαλονίκη του 1926 κι ήξερα καλά την πόλη...

Ήμουν τόσο πολύ η Αλίκη, που έβρισκα απολύτως φυσιολογικό, όσο βάδιζα δίπλα του γελώντας με τα σχόλια που 'κανε σ' όλη τη διαδρομή, να κοιτάζω δεξιά κι αριστερά στην οδό Μητροπόλεως τις τριώροφες, κομψές πολυκατοικίες και τα σπάνια αυτοκίνητα. Ούτε η πλατεία Αριστοτέλους μου φάνηκε περίεργη, με τη

μάντρα των αυτοκινήτων της αστυνομίας απ' τη μια και τις εκσκαφές για τη θεμελίωση του κινηματογράφου *Ολύμπιον*, που άρχιζαν με κάτι λιγοστούς εργάτες να σκάβουν μέσα στο κρύο... Ήταν όλα όπως έπρεπε να είναι.

Ακόμα κι η σκέψη ότι δεν ήταν σωστό να με δουν απέναντι απ' το σπίτι μου, συνοδευόμενη από έναν κύριο με τον οποίο χαριεντιζόμουν, μου 'ρθε πολύ φυσική. Αλλ' η ομίχλη ήταν πυκνή κι η κίνηση λιγοστή. Μόλις περάσαμε την Τσιμισκή και τη Βασιλέως Ηρακλείου, πίσω από μια κολόνα του κτιρίου της Αγροτικής Τράπεζας, μου 'σφιξε το χέρι κι έπειτα έγειρε να με φιλήσει. Τον άφησα, ρίχνοντας μια ματιά στη διπλανή μάντρα των οικοδομικών υλικών. Ο Μοσχίδης, που πουλούσε μάρμαρα εκεί, ήταν φίλος του πατέρα μου. Αν μ' έβλεπε... Δεν με είδε, όμως. Ούτε απ' τον ημιώροφο των εργαστηρίων του πατέρα μου μπορούσε να μας δει κάποιος, αφού ήταν σταματημένο το λεωφορείο του Ωραιοκάστρου μπρος στο πρακτορείο του ισογείου της πολυκατοικίας μας. Θυμάμαι καλά, με τι ανάλαφρο βήμα πήρα να διασχίζω την Αριστοτέλους και με πόση χαρά γι' αυτή τη γοητευτική γνωριμία.»